

„Konceptia Duleba“

ako záchranné lano pre urýchlený rozvoj obcí na slovensko-ukrajinskom pohraničí

Pohraničné oblasti každej krajiny majú nielen svoje zraniteľné miesta, ale aj dôležité výhody, ktoré majú významný vplyv na ich sociálno-ekonomický rozvoj. Dôsledkom histórie bolo moderné slovensko-ukrajinské pohraničie v srdci Európy po dlhé desaťročia skutočnou civilizačnou hranicou medzi Západom a Východom, medzi demokraciou a totalitou, medzi trhovým a plánovaným hospodárstvom, medzi občianskou iniciatívou a štátnym diktátom a napokon medzi dominanciou kresťanských hodnôt a agresívnym ateizmom.

Podľa toho sa formoval aj život na týchto územiach. Kým pohraničné mestá a dediny Zakarpatskej oblasti takmer sedem desaťročí slúžili ako dvere, hoci tesne uzavreté, ktoré viedli z impéria do civilizovaného sveta a cez ktoré občas unikali pokrokové myšlienky a prichádzal nedostatkový tovar, krajný „východ Západu“ bol odsúdený na úlohu slepej uličky civilizácie. Preto nie je prekvapením, že počas celého obdobia „budovania socializmu“ stačil na zabezpečenie hospodárskych, sociálnych, kultúrnych, vzdelávacích, humanitárnych a všetkých ostatných väzieb na sovietsko-československej hranici jediný kontrolný bod Užhorod-Vyšné Nemecké, zatiaľ čo sa slovenské obce a mestá pozdĺž hranice postupne menili na depresívnu zónu.

Po získaní štátnej samostatnosti, otvorení sa a zintenzívnení hospodárskej spolupráce medzi Ukrajinou a Slovenskom jeden kontrolný bod viac nestačil, a tak bol v roku 1996 na ukrajinsko-slovenskej hranici otvorený nový cestný a peší priechod Malý Bereznyj-Ubl'a. Jeho otvorenie malo slúžiť predovšetkým na oživenie hospodárskych a humanitárnych vzťahov medzi oboma mladými krajinami. Sídla oboch krajín zároveň získali príležitosť premeniť sa zo spiaceho vnútrozemia na medzinárodné tranzitné centrá pre ľudí, kapitál, tovar a služby.

Starosta Uble Jozef Feisák, ktorý sa stal hlavou obce len pred deviatimi mesiacmi, sa s nami podelil o nedávnu históriu a súčasnosť tejto slovenskej obce na hranici s Ukrajinou. V posledných komunálnych voľbách na jeseň 2022 porazil dvoch konkurentov - vrátane svojho predchodcu. Pán Jozef je rodákom z Uble. Po absolvovaní miestnej školy študoval na Technickej škole v Košiciach, kde získal diplom v odbore inštalatérstvo. S hrdosťou hovorí, že sa podieľal na výstavbe

vodovodu a vodovodnej sieti v obci. Napriek tomu, že časy bývalého jednotného a „stabilného“ komunistického Československa považuje za jedno z najlepších období, v roku 1991 odišiel ako robotník hľadať lepší život do Nemecka, kde niekoľko desaťročí pracoval na stavbách v Kolíne nad Rýnom a tak pozná „cenu robotníckeho chleba“.

V súčasnosti má obec Ubl'a 790 obyvateľov, základnú školu, ktorú navštevuje 80 detí, materskú školu, poštu, gréckokatolícky, pravoslávny a reformovaný kostol, dva obchody, štyri hostince a stanicu rýchlej zdravotnej pomoci. Dopravné značky

a verejné inštitúcie v obci sú písané latinkou aj cyrilikou, keďže 64 % obyvateľov obce tvoria Slováci, 22 % Rusíni a 10 % Ukrajinci. Otvorenie colného priechodu trochu spomalilo tempo migrácie obyvateľov obce, z ktorej mladí ľudia, podobne ako v iných obciach na východnom Slovensku, alarmujúcim tempom odchádzajú za prácou do Nemecka, Rakúska, Českej republiky či do novovzniknutých podnikov v Bratislave, Košiciach, Nitre a ďalších mestách, kde si po vstupe Slovenska do EÚ zriadili výrobné závody známe európske automobilky. Miestna obyvateľka Marta, s ktorou sme sa rozprávali pri chráme svätého Mikuláša v centre obce, nám povedala, že na staré kolená po smrti manžela zostala sama, pretože dcéra a syn už dávno Ubl'u opustili a pracujú v Bratislave a Nemecku, kde majú rodiny a rodnú obec len z času na čas navštevujú. A pani Marta nie je v dedine v podobnej situácii jediná.

Po otvorení hraničného priechodu v roku 1996 začali Ubl'ania a obyvatelia okolitých obcí cestovať za nákupmi do susedných ukrajinských okresných centier a na trhy a do supermarketov v Užhorode – výrazný rozdiel v cenách im totiž umožňoval nielen ušetriť peniaze v rodinnom rozpočte, ale aj zarobiť si na ďalšom predaji. Podnikaví Ukrajinci začali aktívne nakupovať aj na slovenskej strane a samoorganizované

tímy zakarpatských stavbárov pracovali na novostavbách na Slovensku ešte pred rozsiahlou ruskou inváziou.

Koncom roka 2018 zaplavili Ubl'u ukrajinské „euroautá“, ktoré niekoľko dní čakali na sladký moment preferenčného colného odbavenia áut zakúpených v EÚ. Nie každý si privážal ojazdené auto pre seba, mnoho ľudí chcelo využiť príležitosť zarobiť. V rade, ktorý pred obcou vytvorila slovenská polícia, sa medzi Ukrajincami začali strhávať bitky. Nie všetci však stihli doviezť autá

na Ukrajinu pred zavedením nových colných pravidiel, v dôsledku čoho sa Ubl'a stala skládkou opustených áut. Niektoré z nich ešte stále hrdzavejú v blízkosti colného priechodu.

V prvých hodinách ruskej invázie na Ukrajinu 24. februára 2022 sa Ubl'a stala tiež humanitárnym centrom pre utečencov z Ukrajiny. Súčasný starosta Jozef Feisák sa spolu s ďalšími obyvateľmi obce prihlásil ako dobrovoľník a utečencov v obci ubytovali v škole a kultúrnom dome, kde ich krmili, zohrievali a následne i prepravovali do transferových miest v Michalovciach a Bratislave. Milan Šebák, ďalší dobrovoľník v centre pomoci utečencom UNICEF, ktoré sa nachádza hneď za hranicou, povedal, že v prvých chvíľach ruskej agresie ho naplnila ľútosť a súcit s Ukrajincami, ktorých vojna a riziká nepriateľskej okupácie vyhnali z ich domovov. V prvých týždňoch vojny tu bol skutočný Armagedon – pomoc potrebovali desaťtisíce vystrašených, vyčerpaných, hladných a zmrznutých ľudí, vrátane zúfalých starých ľudí, detí a žien, z ktorých drvivá väčšina netušila, kam ísť a čo robiť ďalej. Dobre koordinovaná a organizovaná práca Milana a jeho kolegov bola pre utečencov svetlým lúčom nádeje, že život pôjde ďalej. Dnes vo svojom voľnom čase udržiava kontakt s užhorodskými dobrovoľníkmi, vrátane koordinátorky dobrovoľníkov Užhorodskej národnej univerzity Hanny Melehanychovej.

Na ukrajinskej strane bola vďaka otvoreniu kontrolného stanovišťa vybudovaná 3,1 km dlhá cesta z kontrolného stanovišťa do obce Malyj Bereznyj. V rokoch 2022 – 2023 prešla generálnou opravou a v súčasnosti spĺňa európske

normy. Prítomnosť hraničného priechodu a dobrej cesty dala impulz pre rozvoj

súkromného podnikania: podnikateľské subjekty vybudovali tri čerpace stanice, deväť rôznych veľkých a malých obchodov, niekoľko hotelov, kaviarní, lekární a zubné centrum. Vďaka podnikateľským subjektom je rozpočet dubrynicko-maloberežnického ATC, ktoré vzniklo v dôsledku decentralizácie, v súčasnosti vyšší ako rozpočty niektorých bývalých okresných centier. Zástupkyňa starostu obce Mariana Ladomyriaková hovorí, že príjmy by mohli byť mnohonásobne vyššie, keby v obci zostal väčší podiel daní z cla a spotrebnej dane z ropných výrobkov.

Okrem čisto ekonomických prínosov sa otvorením kontrolného bodu vytvorili priaznivé podmienky pre jednoduchšie prekračovanie hraníc pre obyvateľov územného spoločenstva, ktorí majú na Slovensku rodinné väzby. Značný počet obyvateľov územných spoločenstiev nachádzajúcich sa v blízkosti kontrolného bodu má možnosť zamestnať sa v zahraničí.

Všetky tieto pozitíva sú však len „kvetmi“ vzájomných výhod otvorených hraníc. Vstup Ukrajiny do EÚ sa môže stať skutočným ovocím pre pokročilý rozvoj susedných území na oboch stranách hranice. Iniciátorom plnohodnotného rozvoja spolupráce v cezhraničných oblastiach a lobistom v tom najpozitívnejšom slova zmysle je dnes Alexander Duleba, poradca predsedu vlády Slovenskej republiky, známy odborník, renomovaný akademický ekonóm a analytik Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku. Duleba je rodákom zo Svidníka, slovenského mesta s ukrajinským duchom.

„Konceptia Duleba“ je založená na viacúrovňovom komplexnom výskume a presvedčivo dokazuje, že hospodársky a sociálne zaostalé odľahlé časti krajín, ktoré boli dlhé roky oddelené hranicami a stali sa akousi slepou uličkou, sa môžu dynamicky rozvíjať, ak majú prístup k územiám nachádzajúcim sa na druhej strane hranice. Ako jasný a presvedčivý príklad vedec uvádza rakúsky Burgenland, ktorý bol počas studenej vojny najdepresívnejším regiónom Rakúska. Všetko sa zmenilo, keď Slovensko a Maďarsko vyhlásili svoj zámer vstúpiť do EÚ. „Keď sa Ukrajina stane členom Európskej únie a hranice medzi našimi krajinami sa stanú vnútornými hranicami, výrazne to urýchli sociálno-ekonomické zmeny v cezhraničnej oblasti. Pozitívny príklad najdynamickejšieho rozvoja prihraničných oblastí Českej republiky, Rakúska, Poľska, Maďarska a Slovenska po ich vstupe do EÚ je najlepšou ilustráciou takejto spolupráce,“ povedal Duleba na medzinárodnej konferencii, ktorá sa konala na Prešovskej univerzite v júni tohto roku v rámci projektu Bezpečná a inkluzívna hranica medzi Slovenskom a Ukrajinou (SIBSU). Zatiaľ som nepočul žiadne dôkazmi podložené a presvedčivé protiargumenty, ktoré by Dulebovu koncepciu vyvracali, a preto by sa mala čo najskôr realizovať.